

Zenon Grocholewski

"Der Einfluss der katholischen Denkens auf das positive Recht",
hrsg. von Theodor Tomadl, Wien
1970 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 18/1-2, 305-308

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Der Einfluss des katholischen Denkens auf das positive Recht, herausgegeben von Theodor TOMANDL, Wien (Verlag Herder) 1970, seria „Ruf und Antwort” n. 8, ss. 140.

Pięciu autorów z trzech krajów omawia w niniejszej książce wpływ myśli katolickiej na różne dziedziny istniejącego dzisiaj prawa świeckiego.

A oto sylwetki autorów: Alfred Verdross (Wiedeń), emerytowany profesor prawa międzynarodowego, filozofii prawa i międzynarodowego prawa prywatnego na Uniwersytecie Wiedeńskim, były członek Międzynarodowej Komisji Prawnej przy Organizacji Narodów Zjednoczonych, sędzia w Europejskim Sądzie dla Praw Człowieka, doktor „honoris causa” siedmiu uniwersytetów, autor wielu publikacji; Theodor Mayer-Maly (Salzburg), były profesor na uniwersytetach w Gracu, Wiedniu i Kolonii, od roku 1966 profesor prawa cywilnego i prawa rzymskiego na Uniwersytecie w Salzburgu, autor wielu prac; Theodor Tomandl (Wiedeń), profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego, dyrektor Instytutu prawa pracy i prawa społecznego, redaktor czasopisma „Zeitschrift für Arbeits- und Sozialrecht”, były kierownik sekcji naukowej Austriackiej Zjednoczonej Izby Rolniczej, autor wielu prac; Peter Lerche (Monachium), dziekan na Uniwersytetach w Berlinie i Monachium, wieloletni przewodniczący wspólnej komisji studiów i egzaminów istniejącej przy Konferencji Ministrów Wyznań Religijnych oraz wieloletni przewodniczący Zachodnioniemieckiej Konferencji Rektorów, autor wielu monografii; Vital Schwander (Fryburg Szwajcarski), profesor prawa karnego, procesowego i prawa egzekucji przymusowej na Uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim, współwydawca szwajcarskiego czasopisma „Zeitschrift für Strafrecht”, członek „Fondation internationale pénale et pénitentiaire”, autor wielu publikacji.

A. Verdross pisze o powstaniu chrześcijańskiej doktryny odnośnie prawa międzynarodowego oraz o jej rozwinięciu przez ostatnich papieży i Sobór Watykański II. Przedstawia On biblijny fundament tej doktryny, mówi o wpływie prawa rzymskiego i filozofii grecko-rzymskiej, wskazuje na początki tej doktryny u pierwszych pisarzy chrześcijańskich, omawia prawo międzynarodowe w średniowiecznej „res publica christiana” oraz rozwój doktryny w okresie chrześcijańskiego humanizmu przez szkołę hiszpańską od Franciszka de Vitoria do Suareza. Następnie zajmuje się doktryną prawa międzynarodowego ostatnich papieży (od Leona XIII począwszy) i Soboru Wat. II., którą omawia w następujących punktach: fundament prawa międzynarodowego i jego funkcje, stosunek państwa do wspólnoty państw, dobro powszechne ludzkości jako cel prawa międzynarodowego, organizacje międzypaństwowe, nowa doktryna wojny, obrona praw człowieka przez prawo

międzynarodowe, prawo narodów do samostanowienia, oraz prawo międzynarodowe w świetle celu ostatecznego człowieka i ludzkości. Całość artykułu stanowi bardzo interesujący szkic omawianej problematyki. Szkoda tylko, że w części historycznej nie uwzględnił A. nauki Pawła Włodkowicza. Prawdopodobnie do piszącego już w podeszłym wieku Autora (ur. 1890) nie dotarła książka S. Belcha „Paulus Vladi-miri and his doctrine concerning international Law and Politics” (Hague 1965).

T. Mayer-Mały omawia relację między chrześcijaństwem a rozwojem prawa prywatnego. Stwierdza On, że wpływ chrześcijaństwa na obecny profil prawa prywatnego jest niedoceniany; na pierwszy rzut oka może się wydawać, że ogranicza się on jedynie do prawa małżeńskiego. Tymczasem A. wskazuje na wiele przemian jakie dokonały się w prawie prywatnym pod wpływem chrześcijaństwa. Owszem, idee tych przemian były już w filozofii przedchrześcijańskiej, ale dopiero za czasów panowania chrześcijaństwa zdolne były nabrać mocy prawnej. Także rozwój myśli prawniczej między końcowym etapem rzymskiego orzecznictwa a włoskim renesansem miał wybitny wpływ na te przemiany, lecz istnieje bardzo głęboki związek między tym rozwojem a chrystianizacją. Na tym, że chrześcijaństwo — które nie reprezentowało żadnego programu prawnopolitycznego — tak głęboko wywarło wpływ na przemianę prawa prywatnego, zaważył u podstaw leżący chrześcijański obraz człowieka; a zwłaszcza dwa elementy tego obrazu, mianowicie podobieństwo Boże i wolność między dobrem i złem. A. przedstawia to swoje twierdzenie także w perspektywie historycznej. Omawia też stosunek między chrześcijańskim obrazem człowieka a problematyką wolności kontraktów. Następnie mówi o trosce chrześcijaństwa dotyczącej sprawiedliwości społecznej w dziedzinie kupna-sprzedaży, pożyczek, prawa do pracy oraz prawa majątkowego. Wreszcie zajmuje się, także w aspekcie historycznym, wpływem chrześcijańskiej nauki o małżeństwie na wytworzenie się prawa w tej dziedzinie, zwłaszcza gdy chodzi o naturę kontraktową małżeństwa i pozycję kobiety.

T. Tomandl zajmuje się postulatami katolickiej nauki społecznej dotyczącej prawa pracy. A opiera się prawie wyłącznie na encyklikach Leona XIII *Rerum Novarum*, *Piusa XI Quadragesimo anno* i Jana XXIII *Mater et Magistra*, powołując się także na *Populorum progressio* Pawła VI i Konstytucję Soborową *Gaudium et Spes*. Po uwagach wstępnych na temat troski Kościoła o dobro ludu pracującego, wypływającej z chrześcijańskiego obrazu człowieka, i wartości oraz znaczenia społecznego tej troski, A. zajmuje się następującymi kwestiami: katolicka ocena pracy i kontakt pracy wraz z wypływającymi z niego obowiązkami; problem słusznej zapłaty, który stanowi bardzo ważny punkt w katolickiej nauce społecznej; współstanowienie i współpraca ze strony robotników; związki za-

wodowe i walka klas; obrona praw robotnika. Po każdym z tych punktów A. dość szeroko omawia o ile katolickie postulaty są realizowane w austriackim prawie pracy; stara się wskazać na źródła rozbieżności; zauważa też, że nie wszystkie postulaty społecznej nauki Kościoła da się zrealizować przez prawo, które jednak powinno stwarzać warunki do ich realizacji przez ludzi dobrej woli. Na końcu A., podsumowując swoje rozważania, wskazuje na naturę postulatów nauki Kościoła oraz wyraża nadzieję, że będą one odgrywały rolę nie bez znaczenia w rekodyfikacji prawa pracy w Austrii.

P. Lerche zajmuje się dwoma zagadnieniami dotyczącymi stosunku chrześcijaństwa do prawa konstytucyjnego: 1. wpływem wiary chrześcijańskiej na instytucje strukturalno-prawne, oraz 2. stanowiskiem struktur ustrojowych do wolności wyznania. Gdy chodzi o pierwsze zagadnienie, A. stwierdza, że nie można odczytywać prawa konstytucyjnego państw europejskich bez zwrócenia uwagi na wpływ chrześcijaństwa. Oczywiście najmniejsze znaczenie ma tutaj powoływanie się na Boga w różnych konstytucjach, gdyż stanowi ono jedynie niewiążącą deklarację, ozdobę nie zaś program. Zdaniem Autora, ze względu na cały splot wpływów chrześcijaństwa, jest prawie rzeczą niemożliwą wyszczególnienie wszystkich strumieni tego wpływu. Choć niewątpliwie istnieje, to jednak słaby jest ten wpływ na organizację organów państwowych; większy zaś jest w dziedzinie podstawowych praw. A. ukazuje ten wpływ w perspektywie historycznej wskazuje na jego możliwości w dobie obecnej oraz na konieczność dopracowania teoretycznego wielu kwestii ze strony nauki katolickiej. Omawianie drugiego zagadnienia rozpoczyna A. stwierdzeniem, że obecnie istniejące wolnościowe ustroje starają się gwarantować pełną swobodę wyznania, niemniej jednak zachodzą one kolizje między tą wolnością a innymi interesami czy dobrami, które także mają oparcie w prawie państwowym. Wolność wyznania bowiem nie rozwiązuje w pełni problemu wolności sumienia (potrzeb sumienia). A. wskazuje na możliwe konflikty, na wyłaniające się problemy. Także biorąc pod uwagę komunikatywną stronę wolności wyznania rodzi się kwestia, czy ona oznacza także, że każde postępowanie zgodne z wyznawaną religią ma być pod ochroną prawa. Odpowiedź jest niełatwa, i jakkolwiek ona będzie prowadzi do dalszych problemów i otwiera możliwości konfliktów. Trudność niemałą stanowi zachowanie neutralności ze strony państwa. Autor ukazuje problemy, nieporozumienia i stawia postulaty. Snując swe rozważania A. ma przed oczyma jednak tylko Konstytucję (Grundgesetz) zachodnio-niemiecką i cytuje jedynie literaturę w języku niemieckim.

W ostatnim artykule niniejszej książki V. Schwander pisze o tendencjach rozwojowych obecnego prawa karnego. A. widzi w tych tendencjach przykład wzajemnego wpływu chrześcijańskiej i współczesnej ideologii. By lepiej ukazać zarysowujące się tendencje, A. omawia problematykę prawa karnego w aspekcie histo-

rycznym; zwłaszcza zajmuje się klasycznym prawem karnym oraz późniejszymi teoriami i osiągnięciami, przede wszystkim włoskiej szkoły antropologicznej prawa karnego, a także szkoły anglosaskiej; po czym stwierdza, że ten nowy rozwój może być widziany jako kontynuacja chrześcijańskiej tradycji, która w prawie kanonicznym już od dawna oprócz kar odwetowych znała kary poprawcze. Następnie czyni A. ciekawy przegląd zarysowujących się tendencji w prawie karnym, gdy chodzi o elementy, które należy wziąć pod uwagę przy wymierzaniu kary, teorię przestępstwa, pojęcie winy, systematykę prawa karnego, współodpowiedzialność, sankcje karne i ich wykonanie oraz umiędzynarodowienie prawa karnego. A. zauważa, że w tych tendencjach widać wiele chrześcijańskiej ideologii, lecz wymagałoby specjalnej analizy badanie, czy i o ile te nowe tendencje powstały z chrześcijańskiego podłoża, co zresztą byłoby bardzo trudne do rozstrzygnięcia w konkretnej sytuacji. Następnie bardzo krótko przedstawia A. naturę wpływu chrześcijańskiej myśli na prawo i wskazuje na pewne podstawowe myśli chrześcijańskie, które są aktualne także dla dzisiejszej sytuacji prawa karnego.

Z powyższego wynika, że omawiana książka nie stanowi pełnego i do końca wypracowanego przedstawienia wpływu myśli katolickiej na prawo pozytywne; AA. ograniczają się w zasadzie do przedstawienia tego wpływu na jeden tylko kraj lub kraje używające języka niemieckiego; różna jest też metoda poszczególnych opracowań i zakres przebadanego materiału. Niemniej jednak bardzo interesująca i pożyteczna jest lektura tej książki, mając także na uwadze powagę naukową autorów, którzy wypowiadają się z dziedziny własnej specjalności i pochodzą z różnych środowisk naukowych. Uderza też fakt dużej otwartości Autorów, ich sceptycyzm wobec usiłowań jednoprzyczynowego tylko wyjaśniania zjawisk. Omawiana książka podsuwa również wiele tematów do dalszego opracowywania tak bardzo złożonej i trudno wymiernej problematyki.

Ks. Zenon Grocholewski

ROMUALDO PANDINI, Motu proprio *Causas matrimoniales*. LE CAUSE MATRIMONIALI NEL DIRITTO CANONICO. Come ottenere la nullità e lo scioglimento del matrimonio, Roma (DETS Editore) 1973, ss. 335.

Autor omawianej książki, Romuald Pandini, znany jest z kilku prac z zakresu włoskiego prawa świeckiego („Nuova legge organica sulla casa”, „La nuova disciplina del commercio”, „Nuovissimo manuale delle udienze di conciliazione”, „Eccologia-Inquinamento-Difesa dell'equilibrio naturale”, „La riforma del diritto di famiglia”).